

Шевчишен Артем Вікторович -
старший слідчий в особливо важливих
справах Головного слідчого управління
Національної поліції України, кандидат
юридичних наук

ЛЕГАЛЬНІ ДЕФІНІЦІЇ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) І НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Для теорії кримінального процесу, як і для будь-якої іншої галузі знань, загальноприйнятим є фундаментальне значення понятійно-категоріального апарату для накопичення, опрацювання, систематизації, формування й передавання знань про явища та процеси об'єктивної дійсності, які становлять предмет її дослідження, і є науковою основою нормативно-правової регламентації кримінальних процесуальних правовідносин. До базових категорій кримінального процесу належать поняття слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, які мають ключове значення для розроблення системи засобів кримінальної процесуальної діяльності з досудового розслідування кримінальних правопорушень. Наведення законодавцем у ч. 1 ст. 223 та ч. 1 ст. 246 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України легальних дефініцій слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій за браку визначення слідчих дій у КПК України 1960 р. загалом позитивно оцінили науковці та практики. Однак аналіз чинного КПК України та правозастосовна практика здійснення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій свідчать про необхідність визначення рівня коректності цих дефініцій.

Конструкція термінів «слідча (розшукова) дія» та «негласна слідча (розшукова) дія» є складною, про що свідчить використання законодавцем у дужках терміна «розшукові». Згідно з правилами української граматики, парні дужки є розділовим знаком, який застосовують для наведення додаткової інформації, уточнень, вказівок [1], тобто законодавець уточнює, що слідчі дії та негласні слідчі дії або є розшуковими, або можуть бути відповідно розшуковими чи негласними розшуковими діями. Легальні дефініції слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій не вирішують це

питання. У ч. 1 ст. 223 КПК України законодавець визначає слідчі (розшукові) дії як дії, спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Водночас ч. 1 ст. 246 КПК України тлумачить негласні слідчі (розшукові) дії як різновиди слідчих (розшукових) дій, відомості про факт і методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом. Тобто в цих наведених дефініціях зазначено, що шляхом проведення цих процесуальних дій відкрито або негласно отримують (збирають) докази або перевіряють уже отримані докази в конкретному кримінальному провадженні. Про розшукові завдання, які можуть бути вирішені слідчими (розшуковими) чи негласними слідчими (розшуковими) діями, узагалі не йдеться. Положення ст. 256 і 257 КПК України, які мають загальне нормативно-правове значення для використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, також нічого не зазначають про використання їх для розшуку. Однак термін «розшук» наявний у диспозиціях статей, які регламентують проведення окремих слідчих і негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема: ч. 1 ст. 234, ч. 4 ст. 249, п. 4 ч. 1 ст. 267, ч. 1 ст. 268, ч. 1 ст. 269¹ КПК України.

З'ясовуючи співвідношення між розшуковою діяльністю оперативних підрозділів і розшуком, який здійснює слідчий, під час досудового розслідування слід також мати на увазі, що в теорії криміналістики й оперативно-розшукової діяльності тлумачать розшук у широкому та вузькому значеннях. У широкому йдеться про розшук конкретних, відомих правоохоронним органам осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, суду, безвісно відсутніх, а також про встановлення особи невідомих трупів, викраденого майна. У вузькому значенні розшук розуміють як комплекс заходів, які здійснюють працівники оперативних підрозділів, слідчі в межах їх повноважень, визначених чинним законодавством, спрямований на пошук невідомих об'єктів (осіб, які вчинили злочин, є свідками вчинення злочину, знарядь учинення злочину тощо) [2, с. 14-80; 3, с. 504-505; 4, с. 10].

Сучасний інструментарій розшукової діяльності слідчих суттєво розширено за рахунок негласних слідчих (розшукових) дій. Оперативно-розшукова діяльність, умовно кажучи, увійшла до складу кримінальної процесуальної діяльності з досудового розслідування злочинів. Тому, очевидно, і запроваджено терміни «слідчі (розшукові)» та «негласні слідчі (розшукові) дії». На жаль, пояснень причин цього розробники КПК України не наводять.

Із цього приводу М. А. Погорецький та Д. Б. Сергєєва зазначають: «Негласні слідчі (розшукові) дії, передбачені главою 21 КПК України, з одного боку, мають однакову гносеологічну природу й алгоритм здійснення з однойменними оперативно-розшуковими заходами, передбаченими ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Їх проводять із застосуванням тотожних методів пізнання події злочину, в одному і тому самому режимі таємності. Проте негласні (слідчі) розшукові дії та оперативно-розшукові заходи суттєво різняться за сферами та правовим режимом здійснення; метою і завданнями проведення; фактичними та юридичними (правовими) підставами проведення; правовим статусом суб'єктів їх провадження (навіть якщо їх проводять оперативні працівники, останні користуються правами слідчого); характером правовідносин, що виникають під час їх здійснення; процесуальним значенням отриманих результатів; об'єктом, формами та методами відомчого контролю і прокурорського нагляду за їх здійсненням» [5, с. 140-141]. Однак необхідно з'ясувати, чи використання терміна «розшукові» стосовно слідчих і негласних слідчих дій свідчить, що розшукову діяльність під час досудового розслідування можна здійснювати тільки шляхом проведення слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, а власне розшукова діяльність слідчого є рівнозначною діяльності з розслідування злочинів. Очевидно, що це не так. Неврахування законодавцем правил граматики української мови, легальних дефініцій слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, без вказівки на те, які розшукові завдання можна виконувати шляхом проведення цих процесуальних дій, з огляду на наведені вище основні положення криміналістичного вчення про розшукову

діяльність слідчого й теорії оперативно-розшукової діяльності, спричиняють неоднозначність тлумачення термінів «негласні слідчі (розшукові)» та «слідчі (розшукові) дії», помилкові уявлення про їх монопольне становище як засобів розшукової діяльності слідчого під час досудового розслідування.

Отже, для уточнення змісту, завдань, засобів розшукової діяльності в кримінальному провадженні вважаємо за доцільне внести зміни та доповнення до ч. 1 ст. 223 КПК України, виклавши її в такій редакції:

«1. Слідчі (розшукові) дії є діями, спрямованими на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів, *а також на розшук осіб чи матеріальних об'єктів у конкретному провадженні*».

Вносити відповідні зміни та доповнення до ч. 1 ст. 246 КПК України ми не вважаємо за доцільне, оскільки дефініція негласних слідчих (розшукових) дій висвітлює додаткові до наведених у ч. 1 ст. 223 КПК України ознаки цих процесуальних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пунктуація [Електронний ресурс] // Портал української мови : [сайт]. - Режим доступу: <http://pravila-uk-mova.com.ua/index/punktuacija/0-26>. - Назва з екрана.

2. Бандурка О. М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності : монографія / О. М. Бандурка. - Харків : Золота миля, 2012. - 428 с.

3. Теория оперативно-розыскной деятельности : учебник / под ред. К. К. Горяинова, В. С. Овчинского, Г. К. Сенилова. - М. : ИНФРА-М, 2006. - 831 с.

4. Заровнева Г. С. Криминалистические аспекты розыскной и поисковой деятельности следователя : монографія / Г. С. Заровнева, С. Е. Киселева. - Владивосток : Дальневост. федерат. ун-т, 2015. - 129 с.

5. Погорєцький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення / М. А. Погорєцький, Д. Б. Сергєєва // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2014. - Спец. вип. 2 (33). - С. 137-141.